

Törvényes bánásmód

A fogvatartottak elhelyezése, anyagi és egészségügyi ellátása

Az emberi és állampolgári jogok biztosítása iránti igény fokozottan jelentkezik a büntető jogszabályok végrehajtása során. A büntetés-végrehajtási felügyeleti és jogvédelmi ügyészeknek (továbbiakban röviden: bv. felügyeleti) a fenti kívánalom szem előtt tartása mellett ellenőrzéseikkel, vizsgálataikkal és egyéb felügyeleti jogosítványaik gyakorlásával elő kell segíteniük – más szervekkel együttműködve – az állam büntetőhatalmi igényének, ilyen jellegű kötelezettségének alkotmányos, törvényes keretek közötti érvényesülését. E téren nem hagyható figyelmen kívül az a körülmény sem, hogy a fogvatartottak jogi helyzete, elhelyezésük, ellátásuk, a velük való bánásmód és ezzel összefüggésben annak törvényességi kontrollja az utóbbi időben egyre szélesedő nemzetközi, társadalmi és sajtónyilvánosságot kap. A kínzás és más embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről szóló egyezmény betartásán örökődő Európai Bizottság 1999 végén Magyarországon tett látogatásának tapasztalatait összegző és a Magyar Köztársaság kormányához eljuttatott jelentése fontosnak minősítette azt a munkát, amelyet a bv. felügyeleti ügyészek ellátanak a fogva tartás törvényességének ellenőrzése során. Mindezek együttesen indokolttá tették, hogy az ügyészség kiemelt figyelmet fordítson a fogvatartottak elhelyezésének, anyagi és egészségügyi ellátásának törvényességi vizsgálatára.

A vizsgálat célul tűzte ki annak megállapítását, hogy a büntetés-végrehajtási intézetekben tapasztalható túltelítettség, a rendőrségi fogdáknak az ellátással kapcsolatban felmerült panaszok folytán úgy az elhelyezés, mint az anyagi és egészségügyi ellátás terén mely jogszabályi rendelkezések sérülnek meg, illetve esetleges ilyen körülmény miatt milyen egyéb törvényeséget veszélyeztető helyzetek alakulhatnak ki. A vizsgálatot a főügyészség valamennyi büntetés-végrehajtási intézetben lefolytatták.

Általános megállapítások

A fogvatartottak elhelyezése olyan büntetés-végrehajtási feladat, amely a fogva tartó szerv működéséhez, a személyi szabadságkorlátozás foganatosításához szükséges méretű és felszereltségű helyiségek kialakítását, a technikai és egyéb feltételek biztosítását jelenti a végrehajtás törvényes rendjének érdekében. Az anyagi és az egészségügyi ellátás az elítéltek és az előze-

tesen letartóztatottak létfenntartását, személyi tulajdonának, egészségi állapotának megővését biztosítja.

Az elhelyezés, az anyagi és az egészségügyi ellátás törvényessége alapvető követelmény, ezért elengedhetetlen az erre vonatkozó szabályok hatályosulása. A zsúfoltság egyrészt veszélyezteti a fogva tartás rendjét, biztonságát, másrészt hátrányosan befolyásolja a fogvatartottak elhelyezésének, ellátásának feltételeit is.

A jogszabályi rendelkezések megtartásának alapvető kritériuma a végrehajtáshoz szükséges személyi és tárgyi feltételek biztosítása. A feltételek hiánya akadályozhatja a törvényi előírások hatályosulását, ezért az ahhoz szükséges pénzügyi fedezet biztosítása alapvető törvényességi követelmény.

A vizsgálat időszerűségét, a fenti kérdésekkel kapcsolatos országos tapasztalatok komplex elemzését mindezek mellett az is indokolta tette, hogy az elítéltek és az előzetesen letartóztatottak elhelyezése, anyagi és egészségügyi ellátása részét képezi a tágabb értelemben vett törvényes bánásmód alapvető követelményének.

A bánásmód és ezen belül a fogvatartottak elhelyezésének és kivájalomnak jogszerűségét ellenőrző nemzetközi szervezetek és hazai emberi jogvédő fórumok is kiemelt figyelmet fordítanak a végrehajtás ezen területére.

A végrehajtás törvényessége, a nemzetközi normáknak és kívánalmaknak való megfelelés a vizsgált területeken fokmérője lehet a hazai büntetés-végrehajtás, de Magyarország nemzetközi megítélésének is, amelynek különösen az európai integráció folyamatában lehet komoly jelentősége.

Elhelyezési körülmények

A túlnyomórészt száz évnél régebben épült épületek állaga a folyamatos karbantartás és a – többnyire részleges – felújítások ellenére sem felel meg a mai követelményeknek. A fogvatartottak elhelyezésére szolgáló helyiségek kialakítása és állapota több helyen is erősen kifogásolható.

A büntetés-végrehajtási intézetekben lévő zárkák felszereltsége összességében megfelelő, azok emberi tartózkodásra alkalmasak, ugyanakkor több olyan intézet van, ahol a zárkákban a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM-rendelet (továbbiakban röviden: Bv. Szabályzat) 3. számú mellékletében felsorolt felszerelési tárgyak nem állnak rendelkezésre. Több bv. intézetben nincs kialakítva szabadságos vagy szabadulózárka, avagy ezek felszereltsége nem előírászerű.

A Bv. Szabályzat 137. § (1) bekezdése szerint a zárkában (lakóhelyiségben) elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy minden elítélte legalább hat köbméter légtér, férfi elítéltek esetében három négyzetméter; fiatalok, illetve női elítéltek esetében három és fél négyzetméter mozgástér jusson.

A vizsgálat megállapította, hogy a fenti jogszabályi rendelkezéssel előírt normák – igen csekély kivételtől eltekintve – nem hatályosulnak. A büntetés-végrehajtási intézetek telítettsége jelenleg országos szinten 160%-os, több intézetben azonban még ezt is meghaladó a zsúfoltság.

A bv. intézetekben az egyéb helyiségek kialakítására az épületek építészeti adottságai, valamint a nagy fogvatartotti létszám miatt nem minden esetben a Bv. Szabályzat 146. §-ában írt rendelkezések betartásával került sor. Több intézetben nem megfelelő a helyiségek kialakítása, szellőzése, természetes megvilágítása, illetve felszereltsége. A zsúfoltság miatt több intézetben előfordult, hogy a korábban közösségi célokra használt helyiséget zárkává alakították át, míg ennek fordítottjára egy esetben került sor.

A bv. intézetekben a Bv. Szabályzat 146. § f) pontja szerint biztosított a szabad levegőn való tartózkodásra alkalmas terület, egy részük azonban sportolásra nem alkalmas. Az intézetek többségében biztosított a Bv. tvr. 36. § (1) bek. k) pontjában előírt napi 1 óra szabad levegőn tartózkodás lehetősége. Egyes helyeken azonban a sétaudvar kialakítása, a magas fogvatartotti létszám és a személyi állomány hiánya miatt a séta csak jelentős nehézségek árán és olykor a jogszabályban előírtnál rövidebb időtartamban történik.

Anyagi ellátás

A Bv. Szabályzat 135. § (2) bekezdése alapján a zárakban folyóvízzel ellátott mosdót és elkülönített WC-t kell kialakítani. Az országosan 4000 zárakból csak néhány olyan üzemel, ahol ezek a feltételek hiányoznak. A vizsgálat megállapította, hogy a bv. intézetekben e rendelkezés érvényesül, a zárakban belül elhelyezett WC-k jelentős részét azonban nem a zárak légtérétől elkülönítetten alakították ki.

A bv. intézetek többségében rendelkezésre áll a befogadóképességnek megfelelő számú fürdőhelyiség, a zsúfoltság miatt azonban azok száma nem elégséges és állapota sem mindegyik megfelelő.

A vizsgálat megállapította, hogy a bv. intézetek mindig lehetővé teszik a Bv. Szabályzat 151. §-a alapján a fogvatartottak számára a hetente legalább egy – a szennyező munkaterületen dolgozóknak a napi – meleg vízben történő fürdést. Egyes intézetekben az előírt minimumnál gyakrabban is használhatják a fürdőt.

Valamennyi bv. intézetben van lehetőség arra is, hogy az elítélt nőket a rendszeres fürdések között is ellássák meleg vízzel és ezt több helyen a férfi fogvatartottak számára is biztosítják. A folyamatos vízellátásnak néhány esetben költségvetési, illetve műszaki akadálya van.

A bv. intézetekben – a Központi Kórház kivételével – a Bv. Szabályzat 151. §-ának (4) bekezdése alapján havonta egy alkalommal biztosított a fodrász igénybevétele, de több intézetben ennél gyakrabban is lehetséges. E tevékenységet általában megfelelően szakképzett elítéltek végzik.

A Bv. Szabályzat 250. §-ának (3) bekezdése alapján a bv. intézetek az előzetesen letartóztatottat – segélyként – az évszaknak megfelelő polgári ruházattal látják el. Előfordult azonban ennek ellenkezője is.

A fogvatartottak a saját ruházatukat általában maguk tisztítják, ez elsősorban az alsóruházat tekintetében érvényesül. A felsőruházat tisztítására a lehetőségek szűkösek. A munkát végző előzetesen letartóztatottak minden esetben formaruhát kapnak, ennek viselését egyetlen érintett fogvatartott sem tagadta meg [Bv. Szabályzat 250. § (4) bek.].

A bv. intézetek minden esetben biztosítják az elítéltek számára is az évszaknak megfelelő formaruhát, azok mérete és mennyisége azonban nem mindig megfelelő. A vizsgálat megállapította, hogy a bv. intézetek lehetőségeikhez mérten gondoskodnak az elítélt letétben lévő ruházatának megvásárlásáról, egyes intézetekben azonban nem megfelelő a ruházat tárolására szolgáló helyiség kialakítása. Valamennyi intézetben lehetőség van továbbá arra, hogy az elítélt – letéti pénze terhére – szabadulása előtt polgári ruházatát kiegészíthesse, de a vizsgálati tapasztalatok szerint erre csekély az igény.

A bv. intézetek ellátják a fogvatartottakat a Bv. Szabályzat 2. számú mellékletében szereplő egyéni felszerelési tárgyakkal, azok mennyisége, minősége és pótlása – néhány kivételtől eltekintve – megfelelő.

A vizsgálat megállapította, hogy valamennyi bv. intézetben biztosított a fogvatartottak számára a szükséges tárgyak vásárlásának lehetősége, amelyhez általában az erre a célra kialakít-

tott helyiségekben, külső vállalkozó által üzemeltetett üzletben kerül sor. A megvásárolható cikkek köre megfelelő, a pénzügyi rendelkezéseket betartják.

Valamennyi bv. intézetben biztosított a Bv. Szabályzat 147. §-ának (1) bekezdése szerinti napi háromszori – egy esetben meleg – étkezés. Több bv. intézetben a hét több napján is napi két alkalommal adnak meleg ételt. Nem fordult elő olyan eset, hogy a fogvatartottat az előállítás idejére nem látták el hideg étellel, vagy az étel, illetve annak csomagolása nem volt megfelelő [Bv. Szabályzat 147. § (2) bek.].

A vizsgált időszakban egy alkalommal került sor arra, hogy a fogvatartottak egy teljes napig hideg ételmezt kaptak.

A Bv. Szabályzat 147. §-ának (4) bekezdésére figyelemmel orvosi javaslat alapján diétás vagy kímélő ételt kell biztosítani, ami általában megtörténik. Ennek elmaradását a közel 16000 fogvatartott közül csak néhányan sérelmezték. A vizsgálat megállapítása szerint a bv. intézetekben biztosítják a fogvatartottak vallási meggyőződésüknek megfelelő ételmezését is. A megfelelő ételmezés elmaradását sérelmező panaszok száma országos viszonylatban elenyésző. Az ételmezést valamennyi bv. intézetben a Bv. Szabályzat 147. §-ának (6) bekezdésében előírtaknak megfelelően a fogvatartottak felügyelet mellett végzik. Valamennyien rendelkeznek a szükséges egészségügyi feltételekkel és a megfelelő felszerelés (fehér köpeny, sapka) is biztosított.

A vizsgált időszakban ételmérgezés, illetve annak gyanúja 3 esetben fordult elő, de az nem a bv. intézet ételmezéssel összefüggő feladatainak ellátása körében következett be.

Egészségügyi ellátás

A fogvatartottak egészségügyi ellátásáról szóló 5/1998. (III. 6.) IM-rendelet (továbbiakban röviden: IM-rendelet) 6. §-a (1) bekezdésének rendelkezése szerint a fogvatartottat befogadásakor közegészségügyi és járványügyi szempontból egészségügyi szakdolgozó megvizsgálja. Megállapításunk szerint a bv. intézetekben minden esetben megtörtént a vizsgálat. Amennyiben a befogadás időpontjában nem tartózkodik orvos az intézetben, az IM-rendelet 6. §-ának (2) bekezdése alapján 72 órán belül minden esetben megtörténik a fogvatartott orvosi vizsgálata is. Ez különösen azokban az intézetekben gyakorlat, ahol nincs főállású orvos. A bv. intézetekben kialakított egészségügyi helyiségek felszereltsége mindenhol lehetővé teszi a befogadáshoz szükséges vizsgálatok elvégzését.

A helyiségek kialakítása és állaga többségében megfelelő, néhány intézetben azonban indokolt a felújítási munkák elvégzése.

A bv. intézetek néhány kivételtől eltekintve eleget tesznek a Bv. Szabályzat 17. §-ában és az IM-rendelet 6. §-ának (3) bekezdésében előírtaknak és megküldik a látelleletet az ügyésznek, ha az orvos a befogadás során külsérelmi nyomokat észlel.

A bv. intézetek terhes nő befogadása esetén megteszik a szükséges intézkedéseket, erre azonban igen kis számú esetben volt szükség. A vizsgált időszakban a bv. intézetekben igen ritkán fordult elő járványveszély, a szükséges intézkedések foganatosítására sor került. A fertőző megbetegedésben szenvedő fogvatartottak egészségügyi ellátása és a fertőzés veszélyének megszüntetése érdekében a bv. intézetek minden esetben megtették a szükséges intézkedéseket. Az ország csaknem valamennyi bv. intézetében sor került tetves, illetve rühes fogvatartott befogadására. Ilyen esetekben a bv. intézetek megfelelően jártak el, a fogvatartottat elkülönítették, egészségügyi ellátását biztosították, a szükséges fertőtlenítéseket elvégezték.

A bv. intézetek többségében előfordult, hogy a fogvatartottat az étkezés megtagadása, önkárosító cselekmény vagy szenvedélybetegség fennállása miatt kórházba, bv. egészségügyi

intézménybe kellett szállítani. A vizsgálat megállapította, hogy a szállítás során egyetlen esetben sem volt késedelem tapasztalható [IM-rendelet 30-31. §].

Az illetékes szervek (ÁNTSZ, Bv. Országos Parancsnokság egészségügyi főosztály, bv. intézet orvosa) eleget tesznek az IM-rendelet 38. § (2) bekezdésében írt ellenőrzési kötelezettségüknek. Az ellenőrzési tevékenység valamennyi szerv részéről rendszeres, az ellenőrzések megállapításairól és a szükségesnek tartott intézkedésekről a bv. intézetet megfelelően tájékoztatják. A vizsgálat megállapította, hogy a fogvatartottak valamennyi intézetben megkapják az előírt gyógyszert, a beszerzés miatt elenyésző esetben fordult elő 1-2 napos késedelem, ez okból azonban a fogvatartottakat egészségi állapotukat is érintő hátrány nem érte. Egyetlen intézetben sem fordult elő, hogy a fogvatartott azért nem jutott hozzá a szükséges gyógyszerhez, mert az intézet költségvetése ezt nem tette lehetővé. A gyógyszerek tárolására, nyilvántartására és kiosztására vonatkozó szabályok (IM-rendelet 37. §) megszegésére utaló adat a vizsgálat során nem merült fel.

A vizsgált időszakban több bv. intézet parancsnoka is engedélyezte a fogvatartott számára térítésköteles egészségügyi szolgáltatás igénybevételét. A bv. intézetek többségében – önkéntes alapon – van szervezett véradás, általában évi 2-4 alkalommal. A bv. intézetekben – az IM-rendelet 4. §-ának (1) bekezdésében írt rendelkezéseknek megfelelően – kellően felvilágosítják a fogvatartottat egészségi állapotáról, a tervezett orvosi beavatkozás szükségességéről, kockázatáról, vagy a szükségesnek ítélt beavatkozás elmaradásának következményeiről. Nem fordult elő, hogy a fogvatartottat az egészségügyi ellátás visszautasításával kapcsolatos önrendelkezési jogában jogszabálysértően korlátozták volna [IM-rendelet 4. § (3) bek.].

Az IM-rendelet 7. §-ának (1) bekezdése alapján az egészségügyi panasszal jelentkező fogvatartottat a legközelebbi orvosi rendelésre elő kell állítani. A vizsgálat megállapította, hogy szinte valamennyi bv. intézet eleget tesz az előírásnak. A bv. intézetek többségében elvégzik az IM-rendelet 8. §-ában előírt HIV-, tüdő-, fogászati és nőgyógyászati szűréseket.

A HIV-szűrés egyetlen intézetben sem maradt el, a tüdőszűrés biztosítása is általában megfelelő, a fogászati és nőgyógyászati szűrések lehetősége viszont nem mindenütt áll rendelkezésre.

A vizsgálat megállapította, egyetlen esetben sem fordult elő, hogy a bv. intézet megtagadta vagy elhalasztotta volna a sürgős orvosi ellátásra szoruló fogvatartott egészségügyi intézménybe való szállítását (IM-rendelet 12. §).

Az intézetekben a betegszobák kialakítása általában megfelelő, azonban több intézetben nincs meg minden feltétel, nem áll rendelkezésre valamennyi felszerelési és berendezési tárgy, vagy azok nem alkalmasak a megfelelő egészségügyi ellátás biztosítására.

A vizsgálat megállapítása szerint előfordult, hogy a betegszobából a fogvatartottakat nem az orvos írásos engedélye alapján helyezték ki.

A fogászati ellátás a bv. intézetek nagy többségében az intézeten belül kialakított fogorvosi rendelőben lehetséges, néhány intézetben azonban ennek kialakítására nem került sor, így a szükséges ellátás csak büntetés-végrehajtási vagy polgári egészségügyi intézmény igénybevételével oldható meg.

Az IM-rendelet 16. §-ának (1) bekezdése szerint, ha a fogvatartott olyan szakorvosi ellátásra szorul, amely a bv. intézetben nem biztosítható, a bv. orvos a fogvatartottat a területileg illetékes egészségügyi intézmény járóbeteg-szakrendelésére is beutalhatja. A vizsgálat alapján megállapítható, hogy a bv. intézetekben minden esetben lehetővé tették a szakrendelésen való megjelenést.

Terhes nő befogadásakor a bv. intézetek megteszik a szükséges intézkedéseket. Nem fordult elő olyan, hogy a fogvatartottat a szülés várható időpontját megelőző 28 nappal ne men-

tették volna fel a munkavégzés alól. A Központi Kórházban 2 esetben engedélyezték, hogy a gyermek 1 éves koráig az anyjával a kórházban maradjon. A gyámhatóság értesítésére a vizsgált időszakban nem volt szükség. A terhesség megszakítására vonatkozó előírásokat valamennyi bv. intézet betartotta (IM-rendelet 20-23. §).

A vizsgálat megállapította, hogy a bv. intézetekben intézkednek a fogvatartott IMEI-be történő beszállítása érdekében, ha ennek beszámítási képessége a bíróság szerint korlátozott, vagy akin a szabadságvesztés végrehajtása alatt kóros elmeállapotot észlelnek. Az esetek többségében az öngyilkossági szándéuk mellett kitarító fogvatartottak beszállítására kerül sor.

A kábítószer-élvező vagy kábító hatású anyagot visszaélészerűen fogyasztó fogvatartott gyógykezelése iránt a bv. intézetek a szükséges intézkedéseket megteszik. A fekvőbeteg-gon-dozást nem igénylő esetekben az intézetek egy része gyógyszeres terápiát és pszichiátriai kezelést biztosít.

A fekvőbeteg-ellátást igénylő fogvatartottak esetében az IMEI-be való elhelyezés érdekében a bv. intézetek a szükséges intézkedéseket megtették.

A bv. intézetekben előírászerű az öngyilkossági kísérletet, önkárosító cselekményt elkövető, illetve az étkezést megtagadó fogvatartottak ellátása.

Kényszertáplálásra – a jogszabályi tilalomnak megfelelően – nem került sor [IM-rendelet 31. §].

A vizsgált időszakban a bv. intézetek tekintetében nem fordult elő, hogy előzetesen letartóztatott személyt polgári egészségügyi intézményben őrzés nélkül helyeztek volna el.

Fogvatartott halála esetén az IM-rendelet 34. §-ának (3) bekezdése értelmében a holttestet csak az ügyész nyilatkozata, valamint a hatósági boncolás után szabad eltemetni.

A bv. intézetekben – 2 eset kivételével – sor került a bv. felügyeleti ügyész értesítésére és az elhunyt fogvatartott temetéséhez szükséges ügyészi hozzájárulás beszerzésére.

A Bv. Központi Kórházában a vizsgált időszakban 18 fogvatartott hunyt el. A halálesetekről az ügyészt minden alkalommal értesítették, az elhunyt fogvatartott eltemetéséhez azonban az ügyész hozzájárulását nem szerezték be. A Központi Kórház álláspontja szerint a IM-rendelet alapján az ügyész hozzájárulásának beszerzésére csak rendkívüli haláleset bekövetkezése során van szükség, a kórházban pedig valamennyi fogvatartott természetes okból halálozott el.

Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 218. § (3) bek. g) pontja alapján a fogvatartott halála rendkívüli haláleset, erre tekintettel a Bv. Központi Kórház eljárása – a vizsgálattal érintett időszakban – nem felel meg a hatályos törvényi rendelkezésnek.

A vizsgálat megállapítása szerint 1999-ben nem volt olyan rendkívüli esemény, amely a gyógyszerek kezelésére vonatkozó szabályok megsértése vagy orvosi mulasztás miatt következett volna be.

A vizsgált időszakban a fogva tartó szerv állományába tartozó dolgozó ellen a nem megfelelő egészségügyi ellátás miatt fogvatartott feljelentése nyomán 1 esetben büntető-, az intézet kezdeményezésére pedig egy alkalommal fegyelmi eljárás indult.

A rendőrségi fogdákról

A rendőrségi fogdák állapota, felszereltsége országosan eltérő képet mutat. A fogdák jó része még 1988 előtt, a fogdaépítési szabályzat kiadását megelőzően épült. A zárkák kialakítása a fogdák többségében általában megfelelően történt.

A fogvatartottak elhelyezésére szolgáló helyiségek felszerelése azonban több helyen hiányos vagy a meglévő felszerelés nem, illetőleg alig használható.

A zárkák ablakainak mérete több helyütt nem felel meg az országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet (továbbiakban Korm. rendelet) előírásainak, a természetes megvilágításuk ennél fogva nem elégséges. Egyes kapitány-ságokon az ablakok meghibásodás miatt nem, vagy csak részben nyithatók.

Előfordult, hogy a már felújított fogdán sem volt biztosítva a zárkákban a megfelelő szellőzés. Egyes fogdában az ablakok a zárkából nem nyithatók, ami a fogdaórség számára további munkaterheket jelent.

Megállapítható, hogy a fogdán kialakított egyéb helyiségek állapota és felszereltsége az adott fogda általános feltételeihez igazodik. Így például több fogdán nem alakítottak ki orvosi szobát, vagy annak felszereltsége nem megfelelő. Kirívó esetként tárta fel a vizsgálat, hogy az egyik rendőrkapitányság fogdáján az orvosi szobában matracokat (!) tárolnak.

A látogatás lebonyolítására a fogdák többségében nincs elkülönített helyiség vagy annak elhelyezése, illetve felszereltsége nem kielégítő.

A 19/1995. BM-rendelet (továbbiakban röviden: BM-rendelet) 14. §-ának (1) bekezdése értelmében a zárkában fogvatartottanként legalább 10 m³ légteret és lehetőleg 4 m² mozgásteret kell biztosítani. Ezzel összefüggésben kiemelés érdemel, hogy a jogszabály nem rendelkezik arról, hogy a légtér és a mozgáster meghatározásánál a zárka felszerelési tárgyai által elfoglalt területet is be kell-e számítani, vagy annak levonásával kell megállapítani az adatokat. A vizsgálat során a főügyészségek helyeselhetően döntően a levonás után fennmaradó alapterületet vették figyelembe.

Megállapítható, hogy a fogdák többségében az építészeti adottságokra is figyelemmel a 10 m³ légtér általában biztosított. Hiányosságot azonban e körben is tárt fel a vizsgálat. Több fogda zárkáiban nem, vagy csak részben elégséges a mozgáshoz előírt terület. Olyan kirívó eset is előfordult, amikor az gyakorlatilag teljesen hiányzott.

A szabad levegőn tartózkodásra a rendőrségi fogdák többségében megfelelő térség áll rendelkezésre. Az ún. „sétaudvarok” megközelíthetősége és kialakítása lehetővé teszi a napi 1 óra szabad levegőn tartózkodás biztosítását, erre azonban egyes helyi sajátosságok miatt nem mindig van fogvatartotti igény.

Figyelemmel arra, hogy a Rendőrség Fogdaszolgálati Szabályzatának kiadásáról szóló 19/1996 ORFK-utasítás (továbbiakban: fogdaszabályzat) alapján a fogvatartottak számára csak zárkánként lehet biztosítani a szabad levegőn tartózkodást, a nagyobb befogadóképességű fogdában a nagyobb zárkaszám – és az olykor nem megfelelő létszámú fogdaórség – miatt nem mindig biztosítják ezt az előírt 1 óra tartamban.

Valamennyi fogdában biztosított a fogvatartottak számára a fürdőhelyiség igénybevételeknek lehetősége. A fürdők állapota az adott fogda általános állapotával megegyező képet mutat. A nagyobb befogadóképességű fogdában a fürdőhelyiségek száma nem igazodik a fogvatartotti létszámhoz.

Egyes fogdában a fürdők állapota, higiéniája nem megfelelő, felújításukra haladéktalanul szükség lenne.

A fogdák túlnyomó többségében nem biztosított a zárkán belül a folyóvízellátás és nincs a zárkában elkülönített WC sem. Ennek hiánya miatt előfordult panasz is.

A vizsgálat azonban feltárta, hogy a fogdák egy részében, ahol nincs elkülönített WC, a fogvatartottak „éjjeliedényként” többnyire üdítő flakonokat alkalmaznak, vagy a zárkában lévő falikutat használják ilyen célra. A vizsgálat megállapítása szerint valamennyi fogdán van lehetőség naponta zuhanyozásra, a folyamatos melegvízellátás a fürdőhelyiségekben biztosított, ennek elmaradását sérelmező panasz nem volt.

Mivel a zárkákban zömmel nincs mosdó, ezért a fogdaország a fogvatartott kérésére a helyi sajátosságoknak megfelelő edényben (lavór, kanna, flakon, vödör) biztosítja a meleg vizet.

A BM-rendelet 3. §-ának (1) bekezdése szerint biztosítani kell a fogdán elhelyezett fogvatartottak számára a fodrász igénybevételét. A vizsgálat megállapítása szerint a rendőrségi fogdák szinte kivétel nélkül a fogvatartottak igénye szerint biztosítják e lehetőséget. A szolgáltatást a fogvatartott költségére, számla ellenében végzik. Néhány fogdán azonban nem hatályosulnak az erre vonatkozó jogszabályi rendelkezések.

A BM-rendelet 8. §-ának (1)-(2) bekezdése alapján a fogvatartott részére szükség esetén az időjárásnak megfelelő ruházatot kell biztosítani, lehetővé kell tenni a fogvatartott számára, hogy ruházatát kitisztíthassa.

A vizsgálat megállapítása szerint a fogdák többségének rendelkezésére áll ilyen ruházat – melynek beszerzésében a karitatív szervek is közreműködnek –, a mennyisége és minősége azonban nem mindig kielégítő. Több fogdán sem tudnak polgári ruházatot biztosítani.

A fogvatartottak részéről egyébként nem gyakori az ilyen ruházat biztosítása iránti igény sem, mert általában saját ruházatukat viselik.

A fogvatartottak számára biztosítják az alsóruházat kitisztítását, a szárítás lehetősége – megfelelő szárító hiányában – nem mindenhol megoldott. Előfordult, hogy a fogvatartottak több fogdán is a lepedőből tépnek le egy csíkot és azt használják szárítókötélnek.

A vizsgálat megállapítása szerint a fogvatartottakat ellátják a BM-rendelet 26. §-ában meghatározott felszerelési tárgyakkal. Esetenként azonban nem biztosítottak papucsot, fogkrémet, fogkefét, hálóinget, félpengés borotvát, megfelelő evőeszközt. Az ágynemű több helyen szakadt volt.

A fogdákban a BM-rendelet 9. §-a és a fogdaszabályzat 42-43. pontja alapján biztosítják a fogvatartottak számára a szükségleti cikkek vásárlásának lehetőségét.

A gyakorlat a „vásárlások” számában, valamint az azt végző személyek vonatkozásában differenciált.

Megállapítható, hogy a vásárlást többnyire közalkalmazottak, fogdaőrök, valamint az ügyek előadói végzik, tehát nem hatályosul a BM-rendelet azon előírása, mely szerint a vásárlást elsősorban a fogvatartott hozzátartozója, jogi képviselője vagy ügyvédje útján kell biztosítani.

A fogdaszabályzat 43. §-ában előírt pénzügyi rendelkezéseket az esetek túlnyomó többségében betartják, ezzel kapcsolatos panasz ritkán merült fel.

A rendőrségi fogdán a BM-rendelet 25. §-ának (2) bekezdése alapján a fogvatartottak számára napi két alkalommal meleg ételt kell biztosítani.

A vizsgálat megállapítása szerint a fogdák többségében általában csak a hét 5 napján biztosított a kétszeri meleg étkezés, több fogdán azonban egyetlen napon sem biztosítják az előírt kétszeri meleg étkezést. A fogvatartottakat előállításuk idejére – eseti kivételektől eltekintve – ellátják hideg étellel.

A BM-rendelet 25. §-ának (2) bekezdése alapján a terhes nő részére a fogdák a terhesség 20. hetétől naponta biztosítanak fél liter tejet, erre azonban igen ritkán van szükség. A fogvatartottaknak – szükség esetén – kímélő, diétás, illetve vallási meggyőződésüknek megfelelő ellátást kell biztosítani.

A vizsgálat megállapította, hogy a rendőrségi fogdák általában eleget tesznek ezen jogszabályi rendelkezésnek. Néhány esetben fordult csak elő, hogy a megfelelő ellátás – többnyire beszerzési nehézségek miatt – kisebb késedelmet szenvedett. A kímélő és diétás étrend biztosítása érdekében a fogva tartó szervek a szükséges intézkedéseket megteszik.

A vallási meggyőződésnek megfelelő étkezés a fogdán megoldott, az összes fogvatartotti létszámhoz viszonyítottan azonban csupán csekély számú esetben van rá igény.

A vizsgálat megállapítása szerint az élelem kiosztását a rendőrségi fogdáknak elsősorban közalkalmazottak végzik, több fogdán azonban az élelemosztás a fogdaország feladatai közé tartozik. Az élelem kiosztását végzők általában rendelkeznek a jogszabály szerinti egészségügyi feltételekkel.

Súlyosan törvénytörtő gyakorlatot tárt fel a vizsgálat Budapesten több kerületi rendőrkapitányság fogdáján, ahol a élelemosztást az ún. fogvatartott „házimunkás” végezte.

A vizsgált időszakban rendőrségi fogdán ételmérgezés nem fordult elő.

A fogdába történő befogadás során – statisztikailag elhanyagolható kivétel mellett – minden esetben megtörténik a BM-rendelet 17. §-ában előírt egészségügyi vizsgálat. A fogdákon kialakított egészségügyi helyiségek elhelyezése és felszereltsége kapitányságonként eltérő. A fogdák többségében a vizsgálóhelyiség felszereltsége csak a legszükségesebb vizsgálatok elvégzését teszi lehetővé.

Egyes fogdáknak nincs megfelelő vizsgálóágy, másutt az orvosi vizsgálat a helyi orvosi szolgálat rendelőjében történik.

Amennyiben az orvos a befogadásakor külsérelmi nyomot észlel a fogvatartotton, a látteleletet – megfelelő jogszabályi előírás hiányában – csak néhány kapitányságon továbbítják az ügyésznek minden esetben. Erre általában csak akkor kerül sor, ha a fogvatartott úgy nyilatkozik, hogy a sérüléseket rendőri bántalmazás során szerezte. Olyan is előfordult, hogy csak az ügyész kérelmére küldték meg a látteleletet.

Figyelemmel a fogva tartáshoz fűződő garanciális jogokra, célszerű lenne a 19/1995. (XII. 13.) BM-rendelet olyan irányú módosítása, amely – a 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet 17. §, illetve a fogvatartottak egészségügyi ellátásáról szóló 5/1998. (III. 6.) IM rendelet 6. §-ának (3) bekezdésével egyezően – a láttelelet ügyésznek történő továbbításáról rendelkezne minden olyan esetben, amikor a fogvatartotton a befogadás során külsérelmi nyom észlelhető.

A rendőrségi fogdákon fertőző betegség igen ritkán fordult elő. Hepatitis-fertőzés, illetve gyanúja megállapítására került sor az egyik rendőr-főkapitányságon. A fogva tartó szervek a megfelelő intézkedéseket megtették, a fogvatartott számára a szükséges kezelést biztosították.

Egy másik megyei rendőr-főkapitányság fogdáján emiatt 30 napig befogadási és látogatási tilalmat rendeltek el. Az ügyészt minden esetben tájékoztatták.

Tetves, rühes fogvatartott befogadására szinte valamennyi fogdában sor került. Az érintettek elkülönítése mindig megtörtént, és a szükséges gyógykezelést is biztosították számukra. Járványveszély – ide nem értve az esetleges influenzás megbetegedést – a vizsgált időszakban nem volt.

A rendőrségi fogdák többségében előfordult, hogy a fogvatartottat étkezés megtagadása, önkárosító cselekmény vagy szenvedélybetegség miatt kórházba vagy bv. egészségügyi intézménybe kellett szállítani. A vizsgálat megállapítása szerint az elszállítás tekintetében késedelem nem volt tapasztalható. Étkezést megtagadó fogvatartott kényszertáplálására egyetlen esetben sem került sor. A legtöbb kiszállításra önkárosító cselekmény miatt volt szükség.

A BM-rendelet 22. § (2) bekezdésének előírása szerint a fogva tartásért felelős a rendőrorvosi szolgálat, amely az állami önkormányzati egészségügyi szolgálat igénybevételével gondoskodik a munkanapokon kívüli sürgősségi ellátásról.

Az egészségügyi ellátás ellenőrzésére vonatkozó jogszabályi rendelkezések – BM-rendelet 23. § (1) bekezdése – általában hatályosulnak, előfordult azonban, hogy a fogdáknak a fogdai ellátás keretében működő orvos az ellenőrzést elmulasztotta.

A fogvatartottak számára a szükséges gyógyszerellátás általában biztosított, a gyógyszereket szinte mindig időben megkapták és – egy kivétellel – pénzhiány miatt nem maradt el a szükséges gyógyszer beszerzése sem. Szervezett véradás csak egy-két rendőrségi fogdában van.

Megállapította a vizsgálat, hogy a fogvatartottakat kellően felvilágosítják a tervezett orvosi beavatkozások szükségességéről, kockázatáról vagy a szükségesnek ítélt beavatkozás elmaradásának következményeiről.

Ilyen jellegű fogvatartotti panasz nem merült fel, mint ahogy arra sem volt példa, hogy a fogvatartottat az egészségügyi ellátással kapcsolatos önrendelkezési jogában jogszabálysértően korlátozták volna.

Az sem fordult elő, hogy előzetesen letartóztatott személyt polgári egészségügyi intézményben őrzés nélkül helyeztek volna el.

A fogvatartott halála esetén érvényesül a BM-rendelet 21. §-ának (3) bekezdésében írt azon rendelkezés, mely szerint az elhunyt temetését az ügyész hozzájáruló nyilatkozatának birtokában engedélyezheti a rendőri szerv. Mindössze egyetlen alkalommal mulasztották el beszerezni a temetés engedélyezéséhez a szükséges ügyészi hozzájárulást.

A gyógyszerek kezelésére vonatkozó szabályok megsértése miatt 1 esetben következett be rendkívüli esemény.

A vizsgálat körébe tartozó előírások megszegése miatt fogdaőrrel szemben 2 esetben indult fegyelmi eljárás.



Összefoglalva megállapítható, hogy a bv. intézetekben az elítéltek és az előzetesen letartóztatottak elhelyezése, anyagi és egészségügyi ellátása – a vizsgálatok során feltárt hiányosságoktól, eseti hibáktól, továbbá a helyenként előforduló helytelen gyakorlattól eltekintve – a jogszabályok rendelkezéseinek megfelelően történt. A bv. intézetekben tapasztalható zsúfoltság, a törvényes végrehajtáshoz elengedhetetlen tárgyi feltételek hiányosságai több esetben eredményezték a fogvatartotti jogok sérelmét. Mindezekre figyelemmel a telítettség csökkenése, a körülmények javítása irányába ható intézkedések megtétele indokolt.

A fogvatartottakkal való törvényes bánásmód követelményének alapvető és nemzetközi ajánlásokban is megfogalmazott garanciáját jelenti, hogy amennyiben a rendőrségi fogdába történő befogadás során a fogvatartotton külsérelmi nyomot észlelnek, vagy azt állítja, hogy bántalmazták, a látélet és a felvett jegyzőkönyv minden esetben kerüljön megküldésre az illetékes ügyésznek. Ennek érdekében a fogdarendelet módosítása szükséges.

Vitatható a helyessége és megalapozottsága annak a több megyében is feltárt gyakorlatnak, mely szerint a pénzügyi és a személyi feltételek hiánya miatt azért függesztették fel a megfelelő elhelyezést biztosító fogdák működését, mert a szükséges fogdaőri létszám nem volt biztosítható. Esetenként az is előfordult, hogy a jelentős anyagi ráfordítással korszerűsített fogdák sem működnek ez okból, a helyi bv. intézet pedig túlszűfolt. A fenti gyakorlat törvényeségi szempontból aggályosnak tekinthető. A feltárt jogszabálysértések, hiányosságok és mulasztások megszüntetése érdekében országosan összesen 71 ügyészi intézkedés megtételére került sor.

Pacsek József